

## Molnár József, avagy a plakátrajzoló híte

Volt egyszer egy halász, igen büszke a mesteriségére. Barátjával, a művész-szel a következőket írta a kapujára: „X. Y., halász.“ Ahogy teltek a hónapok, egyre jobban megtanulta a mesteriséget, töméntelen halat fogott, úgyhogy attól félt: végül rábűdösödik az egész. Új feliratot rendelt: „Itt hal kapható.“ Később, hogy túl sok vásárló érkezett, a halász és a barátja gondoltak egyet, és megszületett az új tábla: „Halászok! Munkára fel!“ Ez a plakát hatott, úgyhogy végül ismét több volt a hal, mint a vásárló. Feliratokkal látták el más városkák kerítéseit is: „Utazzék B.-be, halvacsorára!“ Ezt követően sok vendéglő nyílt N.-ben, a bejáratnál kifüggesztették, milyen halkülönlegesség kapható — csupán és egyedül az illető helységben. Később külföldről is érkezni kezdtek a bópénzű turisták, abban a tudatban, hogy a világ legilyenebb és legolyanabb halat csak N.-ben fogyaszthatják. Ezután már nem volt szükség plakátra: mindenki tudott X. Y.-ról, a halakról és N.-ről.

Mert darabosan fogalmazva: a plakát akkor éri el célját, amikor elveszti saját funkcióját.

Nem ez az egyetlen ellentmondás a plakátművészetben, mégis nagyon keserű. Nem a művészt fogyasztók, hanem a plakátrajzoló számára, akit különben sem kényeztet a sors.

Kedves olvasó, ugye, előfordult már önnel, hogy földbegyökerezett a lába egy plakát előtt? Hát azt megnézte-e, kinek az alkotása? Pedig a plakát sem lesz magától, valahol apró betűkkel szedve valószínűleg megtalálja a tervező nevét is.

Ki ismeri Molnár Józsefet? Aránylag sokan. Mondjuk, százezren. A sajtóból, ahol azt írták róla, hogy egyik legtehetségesebb rajzoló. A plakátkiállításáról (-sairól), ahol megint csak felemás a helyzet: az utcai forgalom kellős közepébe tervezett, a figyelem villámgyors felkeltésére alkotott művészi kompozíciókat szűk vagy kevésbé szűk kiállítási termek falai közé szorítják, ahol nem érvényesülnek, sőt, kölcsönösen rontják egymás hatását. Amikor plakáttárlatra megyek, mintha hangosfilmet néznék némafilmként... A kiállítás önkényesen jár el ezzel a műfajjal, de enyhít a névtelenségén. Mert Molnár Józsefet nem százezren ismerik, hanem legalább húszmillióan: nem hiszem, hogy van országunknak olyan, az első gyermekcipőből kinőtt lakosa, aki a közel ezernyi Molnár-plakát valamelyikével ne találkozott volna. Mondjuk, a pitypang bóbítájával szétröppenő Tarom-gépekkel, a nemzetközi Enescu-fesztiválok vagy a Chopin-fesztivál plakátjaival, a szuggesztív politikai plakátokkal, az antimilitarista *Rózsa és bomba* című falragasszal vagy *A munkához való jog* cíművel.

Molnár József élete dióhéjban: született 1907. május tizenhatodikán, Marosvásárhelyen. Iskoláit szülővárosában végezte („Már akkor te voltál az iskola legjobb tollú diákja“ — írja később egy volt iskolatárs az 1977-es retrospektív bukaresti kiállítás emlékkönyvébe), 1928 és 1932 között a charlottenburgi Művészeti Akadémián képezi magát reklámgrafikussá. Az első siker 1933-ban éri, megnyeri a Balkán-kupa sportplakát-versenyét. (A plakát eltűnt a történelem zűrzavarában, a művész azóta is keresi, nem nyugodhat bele elvesztésébe.) Körülbelül ebből az időszakból fennmaradt egy falragasz, rajta áthúzott piros és át nem húzott fehér pelikánnal. Kísérőszövege: Nincsen piros pelikán. Molnár József nem emlékszik, milyen alkalomból készült a plakát, de nem nyugodhat bele, hogy az ihlető „nemlétezés“ fogalma elvesztődjék. A felszabadulás után három évtizedig a fővárosi Nicolae Grigorescu képzőművészeti akadémia tanára, reklámgrafikus nemzedékeket nevel. Hivatalos elismerésben nincs hiány: számos hazai és külföldi kitüntetéssel hoz ezekben az esztendőknél és azóta is.

A plakátról, szintén dióhéjban: története szinte az emberiséggel egyidős. A római korban az alkotó már kézjeggyel látta el a műveit. A további fontos állomások a nyomtatás feltalálása, a metszet, majd a színes metszet felfedezése és a fényképezés, amelyek gazdagították a műfaj formanyelvét, illetőleg a példányszám meg-

növelésével felerősítették hatását. A mai értelemben vett falragasz Franciaországban született, kb. száz esztendeje. A plakát, akárcsak a többi művészet, az emberi remények, gondok, szenvedések, örömök és szükségletek krónikája. Rendszerezése, típusainak számbavétele tartalmi, illetve formai szempontból történik. Van tehát politikai, kulturális, kereskedelmi, turisztikai (stb.), illetőleg illusztratív, tárgyilagos-informatív, konstruktív és kísérleti plakát.

Hogy miért kellett Molnár Józsefnek és a plakátművészetnek sorsszerűen egymásra találniuk? Mert Molnár József jó grafikus, kiválóan rajzol. Mert érti és érzéletesen műveli az egyperces műfajt — hiszen a plakát is az: vagy pillanatok alatt hat, vagy hiába foglalja a helyet a falon. Találékony, plasztikai intelligencia és hatalmas szintetizáló erő jellemzi műveit.

Molnár — szemüveg, nagyító, mikroszkóp — írta volt egy tárlatlátogató a vendégeknyvbe.

De lehetne mikroszkóp az olyan grafikus, aki hit nélkül, megrendelésre dolgozik? Megkérdeztem Molnár Józsefet. Azt válaszolta, ő a maga részéről még kényszer alatt sem tudna politikai, emberi, művészi hitvallásával szögesen ellenkező fogalmat vagy tárgyat reklámozni. Például nem lenne képes az apartheidpolitikát támogató plakátot rajzolni. Viszont az is igaz, hogy soha annyi cigarettát nem szívott, mint a dohányzás ártalmaira figyelmeztető plakátja tervezésekor. Bár tudva tudta: a cigaretta valóban árt az egészségnek.

Itt még megemlíteném: nem mindig művészetértők és -kedvelők a plakátmegrendelők, és jobbára konzervatív izlésűek, szeretik lemásoltatni az egyszer már bevált terveket. Pedig a plakát egyszerű és megismételhetetlen akkor is, ha milliós példányszámban nyomják.

Ki emlékszik a bevezető parabola halászának művész-barátjára? Nem irigy-lésreméltó sors a plakáttervezőé: ő művésznek tudja magát, mert valóban az, a közönség pedig névtelennek tudja őt.

*János Zsuzsanna*

## Ars poetica 12 paradoxonban

Csiki Lacinak (Szombat. A bűvár hazatér című verskötetére)

m e r t

- nem akar józan lenni mégis iszik
- a művészet még aznap másnapos
- útlevelét maga állítja ki és láttatja  
mielőtt megnézi a világtalaszt  
amelyen a legnagyobb metropolis is  
kisebb egy józan napkelténél
- aki nem éhes ne is egyék  
írni viszont csak akkor szabad  
ha az embernek nincsenek emlékei  
főként ha meg is él belőle  
különben költő lesz vagy miegyéb  
s ez árt az étvágnak akkor is  
ha nincs mit enni
- 'Uraim tagadják-e hogy Iliász megért egy Tróját?!'  
(apokrif hexameter)
- Homéroszban több jövőt lát  
mint a Futurista Kiáltványban  
„Leleményes Odüsszeusz éjszínű tengeren hányó-  
Dik papír hajócskán immár kétezer éve  
Meggyőződésem hogy már nem is süllyed el soha!”
- igazi művek akkor születnek  
mielőtt a világirodalmat megírták volna
- a csokornyakkendő túlélte a művészet válságát  
ezért nem fizetett elő a múltévi történelemre

- nem szereti ha egy forradalom kisebb egy szobornál  
ha egy forradalom nagyobb az embernél
- s ha egy nép kisebb egy forradalomnál
- sohasem akart Krisztus lenni  
ezért beállt keresztfának  
hogy eltakarja sebeit
- a televízióban örök izgalomban  
várja azt a soha el nem érkező pillanatot  
amikor egy meccsen mind a két csapat  
kikap egymástól addig nem hisz  
sem istenben sem a logikában
- szíve akkora mint egy ország  
mindenkit befogad de amit szeret  
kívülről fekszik
- emiatt örökös honvágya van
- szeressük egymást gyerekek

m e r t...

Josip G.

## „Élni kell, nem emlékezni...“

Az íróvendégeket szállító dévai sofőr jóval türelmetlenebb és kihívóbb volt, mint Sütő András alvinci uborkás-embere. „Melyik út?... Miféle falu?... Hánykor fordulhatunk vissza?!” Egy dologban hasonlítottak nagyon: ez a farmeres fiatal állami gépkocsivezető is *élni* akart, magának, és dühítette, hogy mások, idegenek miatt komplikálódik az ő délutánja. Meg sem fordult a fejében, hogy rohamosan nagyvárosiasodó megyeközpontja közelében létezik egy fogyatkozó régi falu, amelynek otthonmaradtjai még nem tanulták meg, mi a kíváncsiság (mikor közben annyian már el is felejtették): a létezés foglalja le minden idejüket. A közöttük töltött — egyedül a sofőrnek hosszú — három óra a vendégeknek is kevés volt itt *élni* — hát még arra, hogy másokat élni tanítsanak.

— Huszonöt kilométerre van Dévától — vizasztalja a sofőrt a néhai erdélyi fejedelemasszonyokra emlékeztető könyvtárosnő, Erdős Aranka, akit mintha maga Bethlen Gábor költöztetett volna Déva várának árnyékába, a Magna Curiába, két, országot-védő-összetartó útja közt.

— Harmincnál is több — vág vissza fölényesen a kocsivezető —, egy fél óra alatt nem érünk oda!

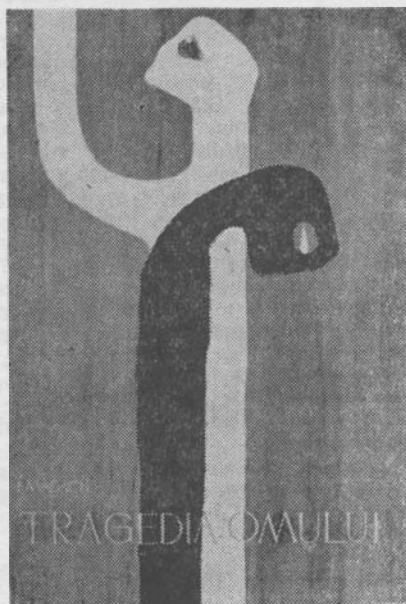
Minden ellenszenvem dacára, utólag nem mernék vitába szállni vele; ki tudná megmondani pontosan, mennyi idő alatt tehet meg az ember, a legnagyobb sebességgel is, visszafelé évszázadokat, amikor nyugodtan elmondhatja, hogy: most már valóban a lozsádiak között vagyok! Ott, ahol ők élnek leginkább: XIII. századi merész, meg nem alkuvó, mondhatni, rendkívüli eleik között.

„Ha Zudort, ha Feketét tetszik keresni, erre tessék!... Itt található a történelem-látta nagy családok!” Nagy családok, egy, legfeljebb két gyermekkel, azokat is távolba kell küldeniük iskolába, onnan aztán vissza se térnek, csak munka után egyet pihenni este, vagy nagy ritkán, ünnepnapokon, hogy el ne feledjék egészen egy-egy öreg ház jobbágykéek falát, a volt jegyző volt házának százéves faragott nagykapuját, a szüleiknél sokkal termékenyebb alma- meg szilvafákat. Mert az eperhordókban diósárgára érlelt pálinkát idegenben is többet forgatja szájukban nyelvük, miként anyjuk legízesebb szavait; abból ugyanis jut bőven, nemcsak itthoni öregnek, fiatalnak napi porció, de az elszármazott családtagoknak is, útravalóul, folyékony erősítő gyanánt, ha már a sok évszázadon át örökszilárdnak hitt hovatarozás köldökzsínörja utóbb egyre gyengébbnek bizonyul. A néhány nagy nevű család koravén, megkeseredett, magányos lelkületű utódai attól a Göse nevezetű székely vitéztől származtatják magukat, aki a legenda szerint a hétszáz esztendővel ezelőtti nagy tatárdúlás után telepedett meg itt

tizenkét gyermekével. A pompás paripa, igaz, már akkor felbukott Göse alatt, kinek, ha fűbe nem is harapott, de állítólag kitörtek a fogai (egy zsákba akadt el a ló, innen a falu neve: Lózsák — Lózsád; a román elnevezés pedig — „Jeleşte dinţii“ — Jeledinţi — arra utal, hogy egy egész falu gyászolta ama fogakat); egyszóval, a legendás ló felbukott, a székely vezér népe azonban történelmi korszakokon át nem hagyta magát „lóvá tenni“ — sem pogány, sem keresztényi kínok, sem pestis, sem idegen adószedők által. Az 1848-as forradalom előtt a lélekszám még ezerre volt tehető, a századfordulón már hatszázra csökkent, ma viszont alig kétszázhetvenen számlálatnak össze. Nem a pap által, mivel jó pár éve ő is „lemorzsolódott“; nem a messzire kalandozók csalták magukkal, hanem az itthonmaradott és benne megcsalatozott nép közönsítette ki, hírhedtté vált „kalandja“ miatt, amiért személyes érdekből és indulatból gyermekeiket megzavarta a tanulásban. Akárhogy is volt, most bizony eléggé gyéren és szótlánul járjuk a falu útját, a kaptatót: a volt tanítónő, a volt tanácstíká, a dévai könyvtárosnő, no meg ugyanannyi vendég: Vincze János a „tudós fő“ közöttünk, Fodorúr, a bölcs szakállú, aki ha mesemondónak nem is, de írónak első vala ezen estvén, és én, aki kínos buzgalommal számlálván össze az előket, több két-világháborút-megélt öregre böktem rá lelki szememmel, mint vershez szoktatott fiatalra.

Igen, a tűz, amelyben székely Dózsa megtisztult, ma már balladákkal és legendákkal sem tud kellőképpen felmelegíteni. Lozsádon most épp én volnék a Kriterion Könyvkiadó által meginvitált „egy darab költő“ (Dávid Gyula szellemes meghívó szavaival). Mégis borzongva ülök vissza a sofőr mellé; kevés tudni, hogy megható s friss pánkó illatával telített este volt, kevés, fájdalmasan kevés elsőként jönni el ide, kevés a volt tanítónő, a „hol-volt-hol-nem-volt“ fonóba járás és közös danolások, a hol-van-hol-nincs fiatalság, kevés a hullámzó határ, a szilvaérés és a hasas eperfahordók hagyománya, kevés a kétszázhetven lélek, kevés tudni, hogy Barcsay Abrahám poéta uram nehéz testörlélke itt, a Hunyadi-bércek árnyékában igazult meg a sokszólamú gyermekkor Erdélyének ölen. Kevés az emlék és az emlékezet. Csak a távlat segít. Vagy még inkább: a tenni is képes tudat. Mert igaz, hogy a világ így megyen: de kevés élni — tudni kell élni tanítani! Különben elhull a szó, mint madárlátta morzsa, s a költő-látta aranyidő néhol csak álomra marad.

László Csabai



Molnár József plakátja